

Н. В. КОВАЛЕНКО

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО РИНКУ НЕРУХОМОСТІ

Розкрито специфічні особливості державно-приватного партнерства (ДПП) в розвинутих країнах світу та окремі правові положення для нового Закону України “Про державно-приватне партнерство”. Розглянуто можливості ДПП як елементу інституалізації ринку нерухомості.

Ключові слова: *інституалізація ринку нерухомості в трансформаційному суспільстві, державно-приватне партнерство, основні типи ДПП, аутсорсинг, правові основи ДПП в Україні.*

The article deals with the specific features of public-private partnership (PPP) in the developed countries and some legal provisions of the Law “On Public-Private Partnership”, which is new for Ukraine. The article examines possibilities of PPP as a part of institutionalization of the real estate market.

Key words: *institutionalization of the real estate market in the transformation society, public-private partnership, main types of PPP, outsourcing, legal framework of PPP in Ukraine.*

В умовах докорінних соціально-економічних змін особливої актуальності набувають дослідження інноваційних форм співпраці держави і бізнесу задля досягнення суспільно значущих цілей. Формат державно-приватного партнерства дозволяє осмислити і запропонувати адекватний тип державноуправлінських відносин, що здатний суттєво впливати на результативність економічних реформ і подальший розвиток українського суспільства.

В останнє десятиліття в наукових колах все частіше обговорюються питання сучасної теорії і практики державно-приватного партнерства. До того ж, це стосується не лише численних зарубіжних фахівців (Д. Аудріц, Ф. Басанес, Р. Болл, С. Греве, Е. Єскамб, Д. Кінг, С. Осборн, С. Харріс та багато інших), а і окремих українських дослідників (В. Геєць, І. Запатріна, П. Захарченко, Т. Лебеда, А. Сосновський, О. Пильтяй та ін.).

Надзвичайної актуальності в Україні набувають сьогодні проблеми соціально-економічного реформування, зокрема, й залучення до процесу змін усіх суб'єктів господарювання та громадськості.

Метою даної статті є осмислення сутності партнерства виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з приватними структурами в умовах дефіциту коштів.

Ринок нерухомості в сучасному трансформаційному суспільстві у процесі своєї інституціоналізації здатний, з нашої точки зору, впливати на розв'язання низки соціально-економічних і політичних питань, зокрема, що стосується підвищення якості життя громадян, забезпечення сталого розвитку територій держави, упровадження інноваційних механізмів державного управління та новітніх соціальних технологій залучення громадянського суспільства і соціально відповідального бізнесу до вирішення нагальних проблем життєдіяльності населення.

Звернімось до аналізу можливостей механізму державно-приватного партнерства (ДПП) у розвитку ринку нерухомості. Таке партнерство є цілком реальним у процесі створення нового та реконструкції старого житлового фонду, а також у процесі управління нерухомістю. Йдеться про суттєве підвищення якості житла: зниження витрат місцевих бюджетів на споживання енергоносіїв шляхом організації енергозберігаючого споживання і режиму контролю за використанням електричної енергії, тепла, води та газу, а також удосконалення системи розрахунків з комунальними підприємствами (здійснення оплати за споживання енергоносіїв на основі затверджених тарифів і кількості фактично використаних енергоносіїв). Реконструкція має включати й принцип поступового переходу від житлового фонду комунальної власності територіальної громади міста до житлового фонду колективної власності – об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (удосконалення управління нерухомістю).

Реформування економічних відносин у сфері нерухомого майна прискорить її інтеграцію в ринкову економіку та спричинить радикальні зміни в існуючому порядку фінансування, кредитування і оподаткування в цій сфері та ціноутворення на ринку нерухомості. Проте економіка сучасних українських міст ще не здатна фінансово забезпечити такі перетворення [4].

Судячи з наукових публікацій останнього десятиліття, під державно-приватним партнерством, що виникає і поступово набуває поширення в розвинутих країнах світу, мається на увазі система відносин між державою (виконавча влада, органи місцевого самоврядування) та приватними партнерами (бізнесові та інші структури), які дозволяють об'єднувати ресурси партнерів з відповідним розподілом ризиків, відповідальності та винагород (відшкодувань), взаємовигідно співпрацювати на довгостроковій основі у створенні нових або модернізації (відновленні, реконструкції) діючих об'єктів, потребуючих залучення значних коштів (інвестицій), з подальшим користуванням (експлуатація) цими об'єктами на договірній основі [5; 6; 9; 11; 16; 21; 22].

Термін “державно-приватне партнерство” з'являється в США, спочатку у зв'язку з упровадженням спільного фінансування з державного та приватного секторів освітніх програм, а згодом, в 1950-х рр. – для такого ж фінансування за комунальні послуги. Проте більш широкого контексту цей термін набуває в 1960-х рр. для позначення співпраці партнерів із державного і приватного секторів у процесі оновлення міст, розвитку інфраструктури

територій та надання соціальних послуг [22].

У міжнародному управлінському та науковому обігу публічно-приватне партнерство позначається терміном public-private partnership (ППП, англ. PPP), що означає урядову службу або приватне підприємство, яке створюється, фінансується та функціонує на підставі партнерської взаємодії між публічною владою (на центральному чи місцевому рівнях) та бізнесом задля вирішення суспільно важливих проблем в інтересах суспільства в цілому чи окремої територіальної громади [5].

Загальними ознаками ДПП вважаються: співробітництво організацій різних секторів економіки державного та приватного секторів; сталість, довготерміновість, формалізований характер співпраці; її результатом завжди є конкретні суспільно значущі товари та послуги; фінансові відносини; договірний розподіл ризиків та результатів; спільне управління ресурсами, що охоплює обмін інформацією, фінансовими і нефінансовими активами, технічну і політичну підтримку тощо [9].

Найважливішою ознакою, безперечно, можна вважати характер фінансових відносин, оскільки саме фінансові відносини для різних типів ДПП можуть суттєво відрізнятися.

Механізм співпраці держави та бізнесу у своєму сучасному вигляді вперше був впроваджений наприкінці 70-х рр. ХХ ст. у Великій Британії.

Британська модель ДПП отримала назву “приватної фінансової ініціативи” (private financing initiative). Особливістю британської моделі є те, що компенсація витрат приватного інвестора здійснюється згодом за рахунок прибутків від експлуатації (нерідко інвестор залучається до подальшої експлуатації об’єкта і організації його діяльності) чи бюджетних виплат.

Інвестиційні проекти, що впроваджено у Великій Британії в форматі ДПП у період 1987 – 2008 рр., стосуються таких секторів економіки: транспорт, охорона здоров’я, освіта, оборона, житловий сектор, телекомунікації та інформаційні технології, комунальна інфраструктура тощо. За даний період було підписано контрактів з ДПП на загальну суму 65,5 млрд фунтів стерлінгів [7].

Не змінюються пріоритетні сфери впровадження інвестиційних проектів ДПП у країнах Європи в цілому за перше десятиліття ХХІ ст. (2001 – 2010 рр.). Перш за усе, вони стосуються житлово-комунальної, інформаційно-комунікаційної, правоохоронної, оборонної, соціальної, спортивної та транспортної інфраструктур. Зокрема, найбільш пріоритетними сферами впровадження ДПП для Австрії, Великої Британії, Італії, Нідерландів, Німеччини, Франції, а також Польщі, Угорщини та Чехії є житлово-комунальна, соціальна та транспортна інфраструктури [6].

Оскільки ДПП є досить поширеним форматом ефективної взаємодії державного та приватного секторів у світовій практиці, то достатньо опрацьованими є й основні напрями, що реалізуються із застосуванням механізму ДПП, а саме:

– проекти у сфері інфраструктури: будівництво, модернізація комунальної інфраструктури (аеропорти, автошляхи, залізниці, мости, телекомунікаційна інфраструктура); будівництво, модернізація об'єктів нерухомості (лікарні, школи, житловий фонд, пам'ятки архітектури, музеї, церкви); будівництво, модернізація комунальних споруд (водо-, електро-, газопостачання, каналізація, переробка сміття);

– проекти у сфері послуг: підтримка малозабезпечених верств населення (організація харчування, відпочинку, створення фондів фінансової підтримки); освіта та створення робочих місць (професійне навчання, працевлаштування молоді, організація професійної практики); імідж населеного пункту, території (маркетинг та позиціонування, підвищення зовнішньої привабливості) [3; 22].

З точки зору розподілу ризиків між державним і приватним партнерами фахівці виокремлюють декілька типів ДПП, що відрізняються за такими інституційними ознаками, як право власності на активи та на джерела фінансування, а також право управління постачанням послуг та на отримання платежів [10].

Наприклад, перший тип включає державну власність на активи, фінансування, надання послуг, систему збору платежів за реалізовані послуги, тобто характеризується збереженням основних функцій за державним сектором.

До даного типу можна віднести більшість проектів ДПП, за умови реалізації яких приватний партнер отримує оплату, що визначена контрактом [2; 17]. ДПП з таким домінуванням держави можна уподібнити технології аутсорсингу (термін “аутсорсинг” або “outsourcing” походить від англійського “outside resource using” – використання зовнішніх ресурсів, який належить до теорії менеджменту й пов'язується із використанням ресурсів зовнішніх організацій) [8; 12].

Цей тип є надзвичайно зручним для початкових етапів формування відносин ДПП, якщо держава, в умовах гострої несприйняття суспільством передачі активів та послуг приватному сектору, хоче зберегти за собою право власності [18]. Головним недоліком даного типу партнерства є відсутність можливостей забезпечення розширеного фінансування, отже, неможливість значних інвестицій в задекларовані оновлення чи розвиток.

Інший тип ДПП передбачає приватну власність на активи і приватне фінансування, а також державне надання послуг і державну систему збору платежів за послуги. Така співпраця стимулює приватних партнерів до активного пошуку джерел фінансування з метою будівництва і придбання нових активів, або оновлення вже існуючих. Державний сектор при цьому визначає роздрібні тарифи для споживачів і здійснює виплати приватному партнерові за оптове постачання суспільних послуг на основі відповідних закупівельних контрактів [2; 14].

Основним недоліком такого типу партнерства, операційний період якого коливається в межах 15 – 20 років, фахівці вважають його негнучкість

Механізми державного управління

для приватного учасника, оскільки він лише опосередковано може реагувати на коливання попиту на ринку суспільних послуг шляхом зміни тарифів, тобто його зацікавленість щодо якості послуг обмежена платоспроможністю споживачів. Окрім того, такий тип партнерства створює для держави значні переваги щодо перекидання фінансових ризиків на приватного партнера [13].

Наступний тип ДПП передбачає: державну власність на активи, а також приватне фінансування, надання послуг, систему збору платежів за послуги. До цього типу можна віднести фактично всі види концесійних угод. Державний сектор хоч і залишається власником активів, подібний розподіл прав власності та управління призводить до того, що більшість ризиків, передаються приватному партнеру [19]. Разом з тим, даний тип партнерства забезпечує більшу гнучкість в управлінні бізнесом, ніж попередні. Оскільки термін дії угод складає понад 25 років, у приватного учасника з'являються можливості для реалізації рішень щодо довгострокового зростання ефективності надання суспільних послуг. Можливі ж ризики він прагне перекинути на споживачів чи відмовитись від участі в проєкті ДПП [18, с. 36].

Найбільш поширеним типом ДПП є так званий змішаний тип, що забезпечує інтегроване партнерство. Усі права (власності на активи, фінансування та управління) є спільними і передбачають реалізацію ДПП через створення спільних підприємств. Зазвичай, держава здійснює внесок до капіталу спільного підприємства у вигляді надання активів, а приватний партнер – фінансуванням, технологіями, обладнанням, досвідом, кадрами. Такий тип вважається найскладнішим із розглянутих, проте, зважаючи на стрімкі темпи поширення ДПП, він є найбільш популярним завдяки своїй гнучкості та збалансованості [15, с. 211].

Змішаний тип ДПП найкраще підходить для державної політики, яка передбачає досягнення цілей довгострокового розвитку, активну протидію несприятливій економічній кон'юктурі та використання прибутку від успішних проєктів ДПП для подальшого залучення прямих інвестицій [10; 22].

У загальному вигляді найбільш поширені різновиди ДПП, або сучасні механізми реалізації ДПП в розвинутих соціальних практиках фахівці характеризують так [6]:

– BOT (build, operate, transfer) – будівництво, управління, передача об'єкта – (об'єкт створюється за рахунок приватного партнера і передається йому в управління на термін окупності вкладених ним коштів, а потім повертається у державну власність; цей механізм використовується, головним чином, у концесіях);

– BOOT (build, own, operate, transfer) – будівництво, володіння, управління, передача – (приватний партнер володіє та управляє збудованим об'єктом на термін дії укладеної угоди ДПП, а після її закінчення передає об'єкт у державну власність);

– BTO (build, transfer, operate) – будівництво, передача, управління –

(приватний партнер відразу після будівництва об'єкта передає його у власність держави, після чого держава передає об'єкт у управління приватного партнера);

– BOO (build, own, operate) – будівництво, володіння, управління – (створений об'єкт по закінченні терміну дії угоди ДПП не передається державі, а залишається у власності приватного партнера для його подальшої експлуатації);

– BOMT (build, operate, maintain, transfer) – будівництво, управління, обслуговування, передача – (приватний партнер несе відповідальність, серед іншого, за утримання та поточний ремонт споруджених ним об'єктів);

– DBOOT (design, build, own, operate, transfer) – проектування, будівництво, володіння, управління, передача – (приватний партнер несе відповідальність, серед іншого, за проектування об'єктів, які слід збудувати);

– DBFO (design, build, finance, operate) – проектування, будівництво, фінансування, управління – (приватний партнер несе відповідальність, серед іншого, за фінансування будівництва об'єктів).

Належний розвиток механізмів ДПП є сьогодні особливо актуальним в умовах фінансово-економічної кризи і вкрай обмежених бюджетних ресурсів. Саме державно-приватне партнерство може стати одним із ключових факторів економічного реформування в Україні [5]. Цьому має посприяти правове забезпечення ДПП.

Прийнятий Закон України “Про державно-приватне партнерство” від 01.07.2010 р. №2404-VI визначає правові, організаційні та економічні засади реалізації ДПП, урегулює правові відносини, що пов'язані з підготовкою, виконанням та припиненням договорів, які укладаються в межах ДПП, встановлює гарантії дотримання прав та законних інтересів усіх сторін цих договорів, а також рамкові умови співпраці між державою, територіальними громадами та інвестором [1].

Метою його прийняття є підвищення конкурентоспроможності державного сектора національної економіки, залучення в економіку інвестицій для розбудови розгалуженої інфраструктури. Він визначає нові підходи до співпраці держави, органів місцевого самоврядування та бізнесу в реалізації важливих проектів для розвитку економіки, забезпечення належного рівня життєдіяльності суспільства, підвищення якості життя громадян [6].

Даним законом встановлюються основні принципи здійснення ДПП (ст. 3) – рівність перед законом державних та приватних партнерів; заборона будь-якої дискримінації прав тих і інших; узгодження інтересів між ними з метою отримання взаємної вигоди; незмінність протягом усього терміну дії договору цільового призначення та форми власності об'єктів, що перебувають у державній або комунальній власності, переданих приватному партнеру; справедливий розподіл між партнерами ризиків; визначення приватного партнера на конкурсних засадах тощо.

Законом чітко визначаються основні сфери впровадження, використання та залучення ДПП, зокрема, це стосується таких галузей

Механізми державного управління

національної економіки (ст. 4): пошук, розвідка родовищ корисних копалин та їх видобування; виробництво, транспортування і постачання тепла та розподіл і постачання природного газу; будівництво або експлуатація автострад, доріг, залізниць, злітно-посадкових смуг на аеродромах, мостів, шляхових естакад, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та їх інфраструктури; збір, очищення та розподілення води; охорона здоров'я; туризм, відпочинок, рекреація, культура та спорт; оброблення (переробка, поводження) відходів; управління нерухомістю та ін.

Здійснення ДПП передбачає виконання однієї або кількох таких функцій (ст. 4): проектування; фінансування; будівництво; відновлення (реконструкція, модернізація); експлуатація; пошук; обслуговування, а також інших функцій, пов'язаних з виконанням договорів, укладених у рамках державно-приватного партнерства.

Фінансування ДПП, згідно з законом (ст. 9), може здійснюватись за рахунок: фінансових ресурсів приватного партнера; запозичених в установленому порядку; коштів державного і місцевих бюджетів; інших джерел, не заборонених законодавством.

Визначення приватного партнера для укладення договору (договорів) у рамках ДПП має здійснюватись виключно на конкурсних засадах, крім випадків, передбачених законом.

Разом з тим, незважаючи на наявність закону про ДПП, в Україні ще відсутні реальні традиції його застосування, не опрацьована певна модель організації ДПП, відтак, цей механізм можна вважати інноваційним та незвичним щодо впровадження.

Українська влада в центрі і на місцях сьогодні ще не готова на прийнятному рівні виконувати свої функції та вирішувати складні проблеми, що виникають у сфері економічного, соціального та територіального розвитку. З іншого боку, й приватний сектор сьогодні не приймає участі в реалізації стратегічно важливих інфраструктурних проектів, не став соціально відповідальним бізнесом, не спроможний самостійно долати надзвичайно високі ризики та перешкоди без відповідної підтримки та схвалення з боку держави.

Окремі ж спроби державно-приватного партнерства у зв'язку з організацією і проведенням в Україні Євро-2012 не можна визнати задовільними чи незадовільними, оскільки вони ще потребують окремого наукового дослідження.

Найбільш гостро щодо реалізації ДПП постає питання, на думку фахівців, у країнах, що розвиваються, де органи влади часто демонструють так звану "рент-орієнтовану поведінку" в інтересах бізнес-угруповань, і це впливає не лише на конкретні проекти, а й на державну політику у сфері ДПП загалом [9].

Окрім того, оскільки словосполучення ДПП виглядає доволі привабливим в очах громадськості, цілком очевидно, що це поняття може

стати ще одним псевдонауковим терміном, за допомогою якого уряд може відвертати увагу суспільства від зростаючої непрозорої та заплутаної практики державних закупівель [16].

Таким чином, ДПП може стати в Україні дієвим засобом консолідації фінансового, управлінського та організаційного потенціалу державного і приватного секторів з метою розв'язання актуальних завдань суспільного розвитку. В умовах ресурсних обмежень (насамперед, бюджетних коштів усіх рівнів) саме ДПП є випробуваним механізмом залучення фінансів та іншого потенціалу (люди, сучасні технології тощо) з метою створення, модернізації і розвитку об'єктів життєво важливої інфраструктури.

Судячи з досвіду сучасних розвинутих соціальних практик [20; 21], залучення механізмів ДПП (співпраці держави і бізнесу) в контексті стратегій територіального розвитку може забезпечити сталі темпи соціально-економічного розвитку країни на основі реального упровадження є характерним для технологій нового державного менеджменту, програмно-цільового управління суспільними справами.

Наслідком сучасної світової фінансово-економічної рецесії стала глибока криза державних фінансів в Україні, яка проявляється у стрімкому зростанні державного боргу та дефіциту консолідованого бюджету, суттєвому зниженні реальної заробітної плати, згортанні механізмів довгострокового державного фінансування і кредитування, що свідчить про вкрай обмежені сучасні можливості бюджетно-фіскальної політики.

У цих умовах ДПП пропонує альтернативу у вигляді залучення нових джерел приватного фінансування зі збереженням за державним сектором як прав власності, так і визначення цілей та завдань щодо суспільних зрушень. Застосування механізмів ДПП дозволяє залучати приватний капітал для підвищення ефективності використання бюджетних коштів, реалізовувати переваги від залучення спеціалізованих приватних підприємств для управління та надання інфраструктурних послуг населенню, а також дієво впливати на розвиток внутрішнього ринку та його інституалізацію.

Література:

1. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 р. №2404-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Государственно-частное партнерство в зарубежных странах / [под ред. В. С. Лихачева]. – М. : Финансы, экономика, безопасность, 2009. – С. 103.
3. Досвід та перспективи впровадження державно-приватного партнерства в Україні та за кордоном / [Б. Винницький, М. Лендьял, Б. Онищук, П. Сегварі]. – К. : К.І.С., 2008. – 146 с.
4. Житлова реформа в Луганському регіоні: здобутки та проблеми впровадження : зб. пр. / ред. кол. : В. І. Козак (кер. проекту). – Луганськ,

2001. – 91 с.

5. *Запатріна І. В.* Проблеми розвитку державно-приватного партнерства в Україні як фактору макроекономічного зростання / І. В. Запатріна, Т. Б. Лебеда [Електронний ресурс] // Український центр сприяння розвитку публічно-приватного партнерства. – Режим доступу : <http://ukrppr.com/uk>.

6. *Запатріна І. В.* Публічно-приватне партнерство в Україні: перспективи застосування для реалізації інфраструктурних проектів і надання публічних послуг / І. В. Запатріна [Електронний ресурс] // Український центр сприяння розвитку публічно-приватного партнерства. – Режим доступу : <http://ukrppr.com/uk>.

7. *Захарченко П. В.* Проекти в галузі інфраструктури: партнерство державного та приватного секторів : підручник / [П. В. Захарченко, А. О. Сосновський, О. М. Гавриш, С. А. Ушацький]. – К. : КНУБА, СПД Павленко, 2009. – 256 с.

8. *Микало О. І.* Підходи до визначення терміна “аутсорсинг” / О. І. Микало [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economy.kips.ua>.

9. *Пильтяй О. В.* Сучасні концепції та підходи до визначення державно-приватного партнерства / О. В. Пильтяй [Електронний ресурс] // Український центр сприяння розвитку публічно-приватного партнерства. – Режим доступу : <http://ukrppr.com/uk>.

10. *Пильтяй О. В.* Типові моделі розподілу ризиків державно-приватних партнерств / О. В. Пильтяй [Електронний ресурс] // Український центр сприяння розвитку публічно-приватного партнерства. – Режим доступу : <http://ukrppr.com/uk>.

11. *Пильтяй О. В.* Фінансові механізми державно-приватного партнерства / О. В. Пильтяй [Електронний ресурс] // Український центр сприяння розвитку публічно-приватного партнерства. – Режим доступу : <http://ukrppr.com/uk>.

12. *Хейвуд Дж. Б.* Аутсорсинг: в пошуках конкурентних переваг / Дж. Б. Хейвуд ; пер. с англ. – М. : ИД “Вильямс”, 2004. – 176 с.

13. *Audretsch D.* Public/Private Technology Partnerships : Evaluating SBIR-Supported Research / D. Audretsch, A. Link, J. Scott [Електронний ресурс] // Research Policy. – 2002. – №31(1). – Режим доступу : <http://www.dartmouth.edu>.

14. *Ball R.* The Private Finance Initiative and Public Sector Finance / R. Ball, M. Heafey, D. King // Environment and Planning: Government and Policy. – 2002. – Vol. 20(1). – P. 57–74.

15. *Basanes F.* Second Generation Reforms in Infrastructure Services / F. Basanes, R. Willig. – Washington D.C. : Inter-American Development Bank, 2002. – 368 p.

16. *Greve C.* Public-Private Partnerships in Scandinavia / C. Greve // International Public Management Review. – 2003. – Vol. 4. – № 2. – P. 59–69.

17. *Harris C.* Private Participation in Infrastructure in Developing Countries: Trends, Impacts, and Policy Lessons / C. Harris. – Washington D.C. : The World

Bank, 2003. – 47 p.

18. *Osborne S. P.* Managing Public-Private Partnerships for Public Services : An International Perspective / S. P. Osborne. – L. : Routledge, 2000. – P. 29–38.

19. Public Sector Decision Making for Public-Private Partnerships : A Synthesis of Highway Practice, NCHRP Synthesis 39 [Електронний ресурс] // Transportation Research Board, 2009. – Режим доступу : <http://onlinepubs.trb.org>.

20. Working Together for a Change : Government, Business and Civil Partnerships for Poverty Reduction in Latin America and the Caribbean. – Washington, D.C. : The World Bank, 1999. – 176 p.

21. *Yang Y.* (ed.) Public Private Partnerships in the Social Sector – Issues and Country Experiences in Asia and the Pacific. – Asia Development Bank Institution, ABDI Policy Paper. – 2000. – №1. – 353 p.

22. *Yescombe E. R.* Public-Private Partnerships: Principles of Policy and Finance / E. R. Yescombe [UK First edition]. – London : Yescombe Consulting Ltd, 2007. – XVIII+350 p.

Надійшла до редколегії 10.03.2014 р.